

ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА СУБ'ЄКТАМ ГОСПОДАРЮВАННЯ: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ

Розглядається питання розуміння сутності та змісту поняття «державна допомога суб'єктам господарювання». Зазначається, що зміст цього поняття розкривається як у межах відповідних доктринальних пошуків, так і в законодавстві України. Звертається увага на окремі недоліки дефініції даного поняття. Обґрунтовується авторська дефініція поняття «державна допомога суб'єктам господарювання». Робиться висновок, що державна допомога суб'єктам господарювання не є антиподом ринку та породжуваних ним механізмів саморегуляції економічних відносин.

Ключові слова: державна допомога суб'єктам господарювання, державна підтримка суб'єктів господарювання, правове регулювання, законодавство, ринкова економіка, конкуренція.

Zvonkov Yevgen. State aid to economic entities: the legal aspect of understanding the essence of the concept

In the proposed article the author considers the understanding of the essence and content of the concept of «state aid to economic entities». It is noted that the concepts of «state aid to economic entities» and «state support of economic entities» are part of state regulation of the economy as a whole, the purpose of which in modern market realities is to ensure stable socially useful functioning of economic relations in society in conditions of limited market mechanisms of their self-regulation.

Key words: state aid to economic entities, state support of economic entities, legal regulation, legislation, market economy, competition.

Система державної допомоги суб'єктам господарювання є одним із визначальних чинників розвитку економіки, у тому числі формування економіки інноваційного типу. При цьому створення максимально комфортних умов для ведення господарської діяльності суб'єктами господарювання, окрім, власне, важливого економічного значення, має також суттєвий соціальний смисл, який полягає у тому, що такі умови дають можли-

вість підвищувати якість відповідної діяльності і тих результатів, на досягнення яких вона спрямована. Адже очевидним слід визнати, що невдоволеність громадян якістю товарів і послуг, які виробляються та надаються суб'єктами господарювання, їх екологічними характеристиками та ціновими пропозиціями тощо, як правило, формує у них негативне ставлення до відповідних суб'єктів господарювання, а нерідко навіть і до підприємницької діяльності загалом.

Необхідність надання державної допомоги суб'єктам господарювання обумовлюється значною кількістю об'єктивних чинників або передумов, які виходять за межі системи економічних відносин в суспільстві. У вказаному контексті йдеться, зокрема, про такі чинники, як недобросовісна конкуренція окремих суб'єктів господарювання, повільне впровадження результатів науково-технічного прогресу в економічну діяльність, наявність численних адміністративних бар'єрів для здійснення господарської діяльності, низький рівень дохідності багатьох суб'єктів господарювання, який не надає можливості вкладати матеріальні та фінансові ресурси у їх розвиток, залежність діяльності деяких суб'єктів господарювання від відповідних природних умов, недосконалість податкової системи в державі тощо. Очевидно, що ці та багато інших проблем вимагають певного втручання держави в економічну сферу суспільства, у тому числі шляхом надання державної допомоги визначеним суб'єктам господарювання, які з тих чи інших причин її потребують.

Водночас слід звернути увагу на те, що питання надання державної допомоги суб'єктам господарювання мають міждисциплінарний характер, а тому досліджуються в межах різних галузей наукового знання, у тому числі в межах юридичної науки, яка вивчає ті чи інші правові аспекти такої допомоги, зокрема, на загальнотеоретичному рівні. З огляду на це, надзвичайно актуальним, на нашу думку, видається теоретичне осмислення сутнісних засад правової природи поняття «державна допомога суб'єктам господарювання», його змісту та структурної побудови, юридичних механізмів її практичного впровадження тощо.

Проблематика інституту державної допомоги суб'єктам господарювання вже стала предметом доктринального осмислення багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, причому

здебільшого з боку представників економічної науки. Зокрема, різноманітні аспекти розвитку інституту державної допомоги суб'єктам господарювання, у тому числі правових засад її надання, досліджувалися такими вченими, як К. Бліщук, Г. Знаменський, О. Колосова, Д. Лічак, В. Мамутов, О. Прокопов, Н. Саніахметова, Д. Стігліц, Г. Третьак, І. Феофанова, В. Щербина тощо. Не применшуючи величезної ролі та значення наукового доробку цих та багатьох інших учених, спробуємо системно осмислити сутність та зміст поняття «державна допомога суб'єктам господарювання» у контексті правових засад регулювання економічних відносин у сучасних реаліях.

Дослідження теоретичних засад державної допомоги суб'єктам господарювання передбачає насамперед визначення співвідношення змісту даного поняття з такими категоріями, як «державна підтримка суб'єктів господарювання» та «державне регулювання економіки». Слід відзначити, що найбільш широким є поняття «державне регулювання економіки», яке, на нашу думку, можна визначити як комплекс або систему заходів, за допомогою яких здійснюється організаційний та регулятивний вплив держави на соціально-економічні відносини з метою забезпечення їх належного впорядкування та підвищення ефективності, що передбачає підвищення рівня якості матеріального та духовного життя громадян і суспільства в цілому. Як наголошується у сучасній літературі, «стратегією державного регулювання економіки є створення сприятливих умов для її розвитку та зростання добробуту мешканців кожного регіону, а також всебічний розвиток людини як особистості, підвищення якості її життя, сталий еколого-орієнтований економічний розвиток і охорона культурної спадщини»[1]. У такий спосіб державне регулювання економіки здійснюється за допомогою системи заходів законодавчого, виконавчого та контрольного характеру, які реалізуються уповноваженими органами державної влади з метою забезпечення стабілізації прогресивного розвитку соціально-економічних процесів у суспільстві та досягнення конкретних соціально корисних результатів провадження економічної (господарської) діяльності відповідних суб'єктів.

Такий широкий обсяг змісту поняття «державне регулювання економіки» цілком узгоджується, зокрема, з положеннями ст. 12

Господарського кодексу України (далі — ГК України), в якій встановлено, що для реалізації економічної політики, виконання програм економічного і соціального розвитку держава застосовує різноманітні засоби і механізми регулювання господарської діяльності. При цьому основними засобами регулятивного впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є державне замовлення; ліцензування, патентування і квотування; технічне регулювання; застосування нормативів та лімітів; регулювання цін і тарифів; надання інвестиційних, податкових та інших пільг; надання дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій.

Відтак очевидно, що поняття «державна допомога суб'єктам господарювання» та «державна підтримка суб'єктів господарювання» є складовими державного регулювання економіки в цілому, метою якого у сучасних ринкових реаліях є забезпечення стабільного соціально корисного функціонування системи економічних відносин у суспільстві в умовах недосконалості та обмеженості ринкових механізмів їх саморегуляції. Адже, наприклад, питання надання інвестиційних, податкових та інших пільг, дотацій, компенсацій, цільових інновацій та субсидій, за допомогою яких надається підтримка або допомога суб'єктам господарювання, вирішується насамперед на законодавчому рівні, й лише після прийняття необхідних законів та інших нормативно-правових актів починається відповідна виконавчо-розпорядча та інша діяльність, спрямована на реалізацію правових приписів.

Погоджуючись із тим, що державне регулювання економіки є однією з форм державного впливу на дану сферу суспільного життя, проте, на нашу думку, її не можна зводити лише до нормотворчої діяльності уповноважених органів держави із встановлення правил поведінки у господарських відносинах [2], оскільки державно-правова регуляція включає динамічний аспект реалізації нормативних приписів у визначених відносинах, за допомогою якого досягається конкретний результат, тобто відбувається вирішення тих чи інших життєвих ситуацій [3], для належного розв'язання яких потрібен владно-організаційний вплив держави.

Водночас, незважаючи на певну синонімічність понять «державна допомога суб'єктам господарювання» та «державна під-

тримка суб'єктів господарювання», їх не слід ототожнювати, оскільки змістовні особливості кожного з них можна прослідкувати як на прикладах із відповідної соціально-економічної практики, так і доктринальних розробок вітчизняних та зарубіжних учених, які наводять ті чи інші критерії їх розмежування.

Не вдаючись до численних доктринальних дискусій з приводу змісту понять «державна допомога суб'єктам господарювання» та «державна підтримка суб'єктів господарювання», зазначимо, що останнє слід розглядати як ширшу категорію. Адже воно передбачає створення державою необхідних умов для розвитку господарської діяльності у цілому в межах конкретних галузей або сфер. Як зазначається у науковій літературі, державна підтримка суб'єктів господарювання є механізмом стимулювання суб'єктів господарювання до здійснення ефективної, раціонально та економічно обґрунтованої господарської діяльності [4]. Іншими словами, державна підтримка суб'єктів господарювання передбачає наявність певної сукупності чинників, які спонукають їх до належної господарської діяльності у конкретних умовах.

На думку деяких зарубіжних дослідників, поняття «державна допомога суб'єктам господарювання» передбачає використання певних державних ресурсів для сприяння розвитку окремих підприємств за визначених умов, у той час як поняття «державна підтримка суб'єктів господарювання» поєднує в собі засоби, спрямовані на розвиток економіки або, принаймні, її окремих галузей в цілому, не створюючи при цьому привілеїв для окремих підприємств [5]. Такий підхід цілком узгоджується з сучасною європейською практикою державного регулювання економіки та обґрунтовано підтримується деякими вітчизняними науковцями.

Так, Г. Знаменський в якості критерію розмежування понять «державна допомога суб'єктам господарювання» та «державна підтримка суб'єктів господарювання» пропонує виділяти цілі, держави в процесі впливу на економічну діяльність. При цьому метою державної підтримки суб'єктів господарювання є розвиток тих напрямів економічних відносин, які необхідні державі й суспільству. Відтак державна підтримка спрямована на посилення зацікавленості суб'єктів господарювання у підвищенні

ефективності своєї діяльності в пріоритетних галузях соціально-економічного розвитку. На відміну від державної підтримки допомога держави суб'єктам господарювання застосовується у виняткових випадках, коли підприємства опиняються в складних економічних ситуаціях, а метою її застосування є компенсація втрат у господарській діяльності [6].

Крім цього, у науковій літературі зазначається, що державна допомога суб'єктам господарювання, на відміну від державної підтримки, завжди має грошову форму вираження (пряму або опосередковану), конкретну мету її надання, передбачає наявність чітко визначеного кола суб'єктів – адресатів такої допомоги, певні наслідки її використання, а також економічні переваги окремим підприємствам чи суб'єкту господарювання стосовно їх впливу на конкуренцію і торгівлю. Відтак державна допомога – це «економічне втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання, що являє собою надання переваг окремим підприємствам, яких вони не змогли б досягти за нормальних ринкових умов та які можуть спотворювати або загрожувати спотворенням економічної конкуренції» [7].

У контексті зазначеного слід зауважити, що будь-які форми та різновиди державної допомоги суб'єктам господарювання, як і державної підтримки, визначаються на законодавчому рівні, тобто конкретних законів та інших нормативно-правових актів, які регламентують відносини держави і суб'єктів господарювання з питань здійснення останніми своєї діяльності. Саме законодавчими актами, а також відповідними цільовими програмами економічного та соціального розвитку встановлюються умови та порядок реалізації окремих видів державної допомоги, визначаються правові режими здійснення тієї чи іншої господарської діяльності, пільги, переваги, а також додаткові обтяження щодо окремих категорій суб'єктів господарювання тощо.

Зокрема, як вбачається зі змісту окремих статей ГК України, законодавець також розрізняє поняття «державна підтримка суб'єктів господарювання» та «державна допомога суб'єктам господарювання», хоча у Кодексі відсутні їх легальні дефініції та не наводяться чіткі критерії їх розмежування, що при тлумаченні відповідних правових норм є надійною основою для уникнення можливих зловживань на практиці. Наприклад, у ст. 16

ГК України «Дотації та інші засоби державної підтримки суб'єктів господарювання» встановлюється, що держава може надавати дотації суб'єктам господарювання: на підтримку виробництва життєво важливих продуктів харчування, на виробництво життєво важливих лікарських препаратів та засобів реабілітації осіб з інвалідністю, на імпорتنі закупівлі окремих товарів, на послуги транспорту, що забезпечують соціально важливі перевезення, а також суб'єктам господарювання, що опинилися у критичній соціально-економічній або екологічній ситуації, з метою фінансування капітальних вкладень на рівні, необхідному для підтримання їх діяльності, на цілі технічного розвитку, що дають значний економічний ефект, а також в інших випадках, передбачених законом. Крім цього, держава може також здійснювати компенсації або доплати сільськогосподарським товаровиробникам за сільськогосподарську продукцію, що реалізується ними в державі. При цьому підстави та порядок застосування засобів державної підтримки суб'єктів господарювання визначаються законом.

З огляду на зміст вказаної статті ГК України, неможливо чітко розрізнити поняття «державна підтримка суб'єктів господарювання» та «державна допомога суб'єктам господарювання», оскільки в ній відсутні чітко визначені умови застосування засобів державної підтримки суб'єктів господарювання, а наведені у нормі засоби такої підтримки (дотації та компенсації) за наявності відповідних умов можуть бути віднесені до державної допомоги суб'єктам господарювання. Також слід звернути увагу на те, що в Україні відсутній закон про державну підтримку суб'єктів господарювання, наявність якого передбачена частиною 3 статті 16 ГК України.

Крім цього, ст. 26 ГК України «Державна допомога суб'єктам господарювання» закріплено, що правові засади проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання та здійснення контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції встановлюються законодавством про державну допомогу суб'єктам господарювання. В Україні Закон «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» від 01.07.2014 р. (далі – Закон), встановлює правові засади проведення моніторингу державної допомоги суб'єктам господарювання, здійснення

контролю за допустимістю такої допомоги для конкуренції, спрямований на забезпечення захисту та розвитку конкуренції, підвищення прозорості функціонування системи державної допомоги та дотримання міжнародних зобов'язань України у сфері державної допомоги.

У ст. 1 вказаного Закону дається дефініція поняття «державна допомога суб'єктам господарювання», яка, на думку законодавця, являє собою підтримку у будь-якій формі суб'єктів господарювання за рахунок ресурсів держави чи місцевих ресурсів, що спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції, створюючи переваги для виробництва окремих видів товарів чи провадження окремих видів господарської діяльності [8]. З огляду на законодавчий статус цієї дефініції її зміст, на відміну від будь-яких доктринальних визначень, повинен вже обов'язково враховуватися при реалізації відповідних норм, пов'язаних із наданням державної допомоги суб'єктам господарювання.

Як вбачається зі змісту наведеної дефініції даного поняття, законодавець вважає, що надання державної допомоги суб'єктам господарювання — це скоріше негативне явище, яке вимушено застосовується у зв'язку із певною об'єктивною необхідністю, оскільки воно, по-перше, потребує державних чи місцевих матеріальних ресурсів, тобто фактично бюджетних витрат, по-друге, «спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції», яка є основою ринкової (капіталістичної) економіки. Іншими словами, Закон, по суті, беззаперечно характеризує державну допомогу як таку, що завжди спотворює конкуренцію або, принаймні, загрожує спотворенням економічної конкуренції. Проте, чи можна вважати таку допомогу завжди саме спотворенням конкуренції чи загрозою такого спотворення, тобто тим, що негативно впливає на неї та порушує її нормальний перебіг, сприяючи перекрученню її справжнього змісту?

У зазначеному контексті не можна не приділити певної уваги питанню природи економічної конкуренції, яка являє собою своєрідну «рушійну силу» ринкової економіки, заснованої здебільшого на господарській (підприємницькій) ініціативі та відповідних механізмах саморегуляції. У сучасній науковій літературі можна знайти декілька загальних теоретичних підходів, які покладаються в основу розуміння сутності та природи еконо-

мічної конкуренції. Зокрема, І. Чіков на підставі аналізу відповідних доктринальних джерел виокремлює три основні підходи до визначення поняття «конкуренція», а саме: 1) конкуренція являє собою елемент ринкового механізму, який дає можливість врівноважити попит і пропозицію; 2) конкуренція — це критерій, за яким визначається тип галузевого ринку; 3) конкуренція розуміється як змагальність, суперництво на певному сегменті ринку між окремими суб'єктами, зацікавленими в досягненні однакових цілей [9].

Таким чином, конкуренція — це багатоаспектне поняття, яке можна розглядати під визначеним кутом зору залежно від поставленої дослідником мети, у тому числі як регулятор темпів і обсягів виробництва, як змагання між виробниками товарів, надавачами послуг і виконавцями робіт за ринки збуту, як стимул до запровадження інновацій у господарсько-виробничу діяльність, підвищення продуктивності праці тощо. Проте у, власне, юридичному вимірі змісту даного поняття особливої значущості набуває так званий його «поведінковий» аспект, оскільки право виступає регулятором людської поведінки або взаємовідносин між відповідними суб'єктами. При цьому саме цей аспект поняття «конкуренція» відповідає його етимологічному значенню та, що цілком логічно, відтворено у дефініції поняття «економічна конкуренція» в Законі України «Про захист економічної конкуренції».

Так, відповідно до ст. 1 вказаного Закону економічна конкуренція (конкуренція) — це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [10].

Як бачимо, у наведеній законодавчій дефініції поняття «конкуренція» акцентується увага лише на її позитивних функціях, які виявляються, зокрема, у тому, що конкуренція змушує постійно підвищувати якість відповідної продукції суб'єктів господарювання, у неможливості останніх самостійно визначати умови обороту товарів на ринку, у реальному виборі між кіль-

кома продавцями та покупцями тощо. Адже з огляду на те, що стимулом, який спонукає суб'єкта господарювання до конкурентної боротьби, є його прагнення бути кращим за інших, слід визнати також і той факт, що це змушує їх розвивати і поглиблювати свої виробничі й технологічні потужності, переймати найкращий досвід і стратегії у інших підприємств, виявляти ті складові господарської діяльності, які потребують удосконалення.

Водночас, як переконливо свідчить досвід останніх десятиліть стрімкого розвитку ринкової економіки на ліберальних засадах в умовах нових інформаційно-технологічних реалій, конкуренція між суб'єктами господарювання нерідко призводить до негативних соціальних наслідків. Останнє пов'язано з тим, що в основу конкуренції закладено прагнення суб'єкта отримати якомога більші прибутки або доходи, зайняти домінуюче або монопольне положення на відповідному ринку. Це, у свою чергу, обумовлює той факт, що нерідко конкуренція перетворюється на суперництво або боротьбу між суб'єктами господарювання, що усвідомлено та цілеспрямовано здійснюється на шкоду іншим учасникам ринку та громадянам, зокрема шляхом застосування методів так званої недобросовісної конкуренції.

Наприклад, задля досягнення відповідних переваг на ринку тієї чи іншої продукції суб'єкти господарювання нерідко прагнуть з'ясувати комерційні таємниці конкурентів у неправомірний спосіб, використати або розкрити їх ноу-хау (секрети виробництва), створити умови для порушення господарських договорів, укладених конкурентами, сприяти таким порушенням, поширювати неправдиву рекламу про свої товари та їх переваги щодо іншої подібної або аналогічної продукції тощо. При цьому споживачам, тобто насамперед громадянам, також завдається відповідна шкода подібними недобросовісними діями, оскільки виробники однакової продукції нерідко прагнуть «перемогти» конкурентів не за допомогою підвищення якості пропонованих товарів, що, як правило, викликає необхідність здійснення більших витрат при їх виробництві, а за допомогою маркетингу і реклами. У подібних непоодиноких випадках конкуренція перетворюється на напружені, недовірливі відносини між відповідними суб'єктами та колективами людей, що не може не

позначатися на якості їх діяльності та погіршувати ті чи інші її показники.

Саме тому останнім часом дедалі більше дослідників звертають увагу на позитивні та негативні функції конкуренції, її переваги та недоліки, а також на способи протидії її небажаним соціальним наслідкам. Зокрема, Л. Юрчишина виділяє позитивні функції конкуренції, які, на її думку, можуть проявлятися лише у тому випадку, якщо суперництво між суб'єктами господарювання відбувається на добросовісній основі, а саме:

- 1) конкуренція сприяє випуску більш якісної продукції та вивиманню з ринку збуту неякісних товарів;
- 2) конкуренція є стимулом для більш якісної і продуктивної діяльності як одного працівника, так і підприємства в цілому;
- 3) конкуренція сприяє демонополізації економіки;
- 4) конкуренція стимулює підвищення рівня кваліфікації та професіоналізму працівників підприємств;
- 5) конкуренція сприяє вдосконаленню і успіху не тільки підприємств і організацій, але й економіки в цілому.

Серед негативних функцій конкуренції науковець виокремлює такі:

- 1) конкуренція передбачає статус переможеного, що, як правило, призводить до негативних емоційних станів значної кількості людей;
- 2) конкуренція може провокувати конфліктну взаємодію;
- 3) конкуренція виникає на бажанні задовольнити насамперед власні інтереси на шкоду інтересам інших суб'єктів;
- 4) конкуренція посилює невпевненість та страх невідповідності її жорстким умовам, сприяє зниженню самооцінки суб'єктів;
- 5) конкуренція сприяє руйнуванню довірчих відносин, що є вагомим чинником особистого зростання та впевненості у своїх силах та діях;
- 6) конкуренція допускає використання будь-яких методів для досягнення своєї мети [11].

Таким чином, конкуренція, як ринковий механізм саморегуляції відповідних соціально-економічних процесів, об'єктивно вимагає відповідного зовнішнього регулювання, у тому числі з боку держави, яка може і повинна використовувати різноманітні правові та організаційні засоби свого управлінського (владного)

впливу на цю надважливу сферу взаємовідносин у суспільстві. Одним із таких надзвичайно актуальних способів позитивного впливу держави на конкуренцію, спрямованого на мінімізацію її негативних наслідків для певних суб'єктів господарювання, є державна допомога суб'єктам господарювання. Її, на нашу думку, не можна вважати такою, що «спотворює або загрожує спотворенням економічної конкуренції», оскільки насправді її призначення полягає у наданні певних переваг підприємствам і організаціям, які з об'єктивних причин не можуть досягти їх в умовах функціонування ринкових механізмів чи інших відповідних реалій. У вказаному контексті мова повинна йти не про «спотворення конкуренції», а про один із важливих елементів правової охорони суб'єктів господарювання від недобросовісних дій інших учасників ринку і тих негативних наслідків, які можуть настати в результаті таких дій (наприклад, банкрутство підприємства).

Відтак вважаємо, що конкуренція не може і не повинна розглядатися як самоціль розвитку економічної системи суспільства; вона повинна сприяти підвищенню якості життя, яке включає не лише матеріальне благополуччя громадян, а й їх творчу активність та чимало інших важливих соціальних показників розвитку суспільства (наприклад, підвищення соціальних виплат). Досягнути цього неможливо за відсутності розвиненої системи правових інститутів, які повинні захищати права всіх учасників соціально-економічних відносин. Одним із таких інститутів є, безумовно, державна допомога суб'єктам господарювання, яка, з одного боку, є альтернативою механізмам ринкової саморегуляції економічних відносин, а з іншого — важливим конститутивним елементом самого ринку, спрямованим на нормалізацію діяльності учасників відповідних відносин, у тому числі шляхом подолання негативних наслідків надмірного впливу одних суб'єктів, який здійснюється на шкоду правам інших осіб.

Отже, державна допомога суб'єктам господарювання — це одна із форм втручання держави в діяльність окремих суб'єктів господарювання, яка надається їм з метою, визначеною на підставі компетентної оцінки необхідності надання такої допомоги, передбачає надання економічних переваг та певні наслідки

їх використання на визначений строк, яких вони не зможуть або не змогли досягти в конкретних умовах, що фактично склалися.

Державна допомога суб'єктам господарювання не є антиподом ринку та породжуваних ним механізмів саморегуляції економічних відносин. Навпаки, така допомога є необхідним конститутивним елементом ринкової економіки, який спрямований на мінімізацію негативних наслідків недобросовісних конкурентних дій учасників ринку, а також подолання об'єктивної неспроможності конкуренції позитивно впливати на динаміку розвитку соціальної (неприбуткової) сфери життєдіяльності суспільства. Саме тому ринкові механізми координації дій суб'єктів господарювання повинні доповнюватися державною регуляцією відповідних відносин, що має здійснюватися на чітких та прозорих правових засадах.

Світовий досвід державного регулювання економіки переконливо доводить, що збалансоване поєднання встановлених у законодавстві механізмів державного втручання в економіку та ринкової саморегуляції економічних відносин дає можливість ефективно розвиватися всій системі соціально-економічних відносин у суспільстві.

1. Третяк Г. С., Бліщук К. М. Державне регулювання економіки та економічна політика: навч. посіб. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. С. 18.
2. Саниахметова Н. А. Регулирование предпринимательской деятельности в Украине: организационно-правовые аспекты: монография. Одесса, 1998. С. 121.
3. Тарахонич Т. І. Правове регулювання та правовий вплив як юридичні категорії: співвідношення понять. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 12.
4. Лічак Д. В. Проблеми визначення поняття «державна підтримка суб'єктів господарювання». *Актуальні проблеми держави і права*: зб. наук. праць. 2009. Вип. 50. С. 407.
5. Пивоварова Н. Развитие методов субсидирования хозяйствующих субъектов. *Вестник ОГУ*. 2008. № 8 (90). С. 94.
6. Правовые основы государственной поддержки бизнеса: монография / Г. Д. Знаменский, С. М. Андросов, И. В. Головань и др.; отв. ред. Г. Д. Знаменский. Донецк: Юго-Восток, 2011. С. 31.
7. Колосова О. Е. Поняття державної допомоги суб'єктам господарювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Право. 2014. Вип. 27. Т. 2. С. 9-10.
8. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 01.07.2014 р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>.
9. Чіков І. А. Конкуренція: теоретичні підходи до розуміння сутності поняття. *Агросвіт*. 2019. № 10. С. 79.
10. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. *Офіційний сайт*

Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>. 11. Юрчишина Л. І. Аналіз концептуальних підходів до розуміння природи конкуренції та конкурентоспроможності. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 18. С. 44.

References

1. Tretiak H. S., Blishchuk K. M. Derzhavne rehuliuвання ekonomiky ta ekonomichna polityka: navch. posib. Lviv: LRIDU NADU, 2011. 128 s.
2. Saniahmetova N. A. Regulirovanie predprinimatel'skoj deyatel'nosti v Ukraine: organizacionno-pravovye aspekty: monografiya. Odessa, 1998. 233 s.
3. Tarakhonich T. I. Pravove rehuliuвання ta pravovi vplyv yak yurydychni katehorii: spivvidnoshennia poniat. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2009. № 4. S. 10-14.
4. Lichak D. V. Problemy vyznachennia poniattia «derzhavna pidtrymka subiektiv hospodariuvannia». *Aktualni problemy derzhavy i prava: zbirnyk naukovykh prats*. 2009. Vyp. 50. S. 403-411.
5. Pivovarova N. Razvitie metodov subsidirovaniya hozyajstvuyushchih sub'ektov. *Vestnik OGU*. 2008. № 8 (90). S. 93-99.
6. Pravovye osnovy gosudarstvennoj podderzhki biznesa: monografiya / G. D. Znamenskij, S. M. Androsov, I. V. Golovan' i dr.; otv. red. G. D. Znamenskij. Doneck: Yugo-Vostok, 2011. 170 s.
7. Kolosova O. E. Poniattia derzhavnoi dopomohy subiektam hospodariuvannia. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Ser. Pravo. 2014. Vyp. 27. T. 2. S. 7-10.
8. Pro derzhavnu dopomohu subiektam hospodariuvannia: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 r. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>.
9. Chikov I. A. Konkurentsiia: teoretychni pidkhody do rozuminnia sutnosti poniattia. *Ahrosvit*. 2019. № 10. S. 79 (S. 74-80).
10. Pro zakhyt ekonomichnoi konkurentsii: Zakon Ukrainy vid 11.01.2001 r. *Ofitsiynyi sait Verkhovnoi Rady Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2210-14#Text>.
11. Yurchyshyna L. I. Analiz konseptualnykh pidkhodiv do rozuminnia pryrody konkurentsii ta konkurentospromozhnosti. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. 2011. № 18. S. 41-47.

Zvonkov Yevgen. State aid to economic entities: the legal aspect of understanding the essence of the concept

In the proposed article the author considers the understanding of the essence and content of the concept of «state aid to economic entities». It is noted that the concepts of «state aid to economic entities» and «state support of economic entities» are part of state regulation of the economy as a whole, the purpose of which in modern market realities is to ensure stable socially useful functioning of economic relations in society in conditions of limited market mechanisms of their self-regulation.

The concept of «state aid to economic entities» involves the use of certain state resources to promote the development of individual enterprises under certain conditions, while the concept of «state support of economic entities» combines tools aimed at economic development or at least its individual industries as a whole, without creating privileges for individual enterprises. State aid to economic entities, in contrast to state support, always has a monetary form of expression (direct or indirect), the specific purpose of its provision, provides for a clearly defined range of entities – recipients of such assistance, certain consequences of its use, and economic advantages of

individual enterprises or economic entities in terms of their impact on competition and trade.

The Law of Ukraine «On State Aid to Economic Entities» establishes the legal basis for monitoring state aid to business entities, as well as monitoring the admissibility of such aid for competition. Art. 1 of this Law provides a definition of «state aid to economic entities», which, according to the legislator, is support in any form of economic entities at the expense of state or local resources, which distorts or threatens to distort economic competition, creating benefits for the production of certain types of goods or certain types of economic activity. As can be seen from the content of the above legal definition of this concept, the legislator believes that the provision of state aid to economic entities – is rather a negative phenomenon, which is forced to apply in connection with a certain objective need, because it is, firstly, requires state or local material resources, that is in fact budget losses, and, secondly, «distorts or threatens to distort economic competition», which is the basis of a market (capitalist) economy.

At the same time, in this definition, the legislator does not take into account that competition, as a market mechanism of self-regulation of relevant socio-economic processes, objectively requires appropriate external regulation, including by the state, which can and should use various legal and organizational means of managerial (authoritarian) influence on this crucial area of relations in society. One of such extremely important ways of positive state influence on competition, aimed at minimizing its negative effects on certain economic entities, is state aid to economic entities, which, in our opinion, cannot be considered as «distorting or threatening to distort economic competition», because in fact its purpose is to provide certain advantages to enterprises and organizations that for objective reasons cannot achieve them in the functioning of market mechanisms or other relevant realities. In this context, it should not be a question of «distortion of competition», but one of the important elements of legal protection of economic entities from unfair actions of other market participants and the negative consequences that may result from such actions (for example, bankruptcy).

Thus, state aid to economic entities is a form of state intervention in the activities of individual economic entities, which is provided to them for the purpose determined on the basis of a competent assessment of the need for such assistance, provides economic benefits and certain consequences of their use, which they will not be able or could not achieve in the specific conditions that actually prevailed. State aid to economic entities is not the antithesis of the market and the mechanisms of self-regulation of economic relations generated by it. On the contrary, such assistance is a necessary constitutive element of a market economy, which aims to minimize the negative consequences of unfair competitive actions of market participants, as well as overcoming the objective inability of competition to positively affect on the dynamics of social (non-profit) society.

Key words: state aid to economic entities, state support of economic entities, legal regulation, legislation, market economy, competition.